

УДК 94(437.1)“1256/1257”

Ігор Ліхтей

канд. іст. наук, доц., зав. каф.
Ужгородський національний університет
88000, Україна, Ужгород, пл. Народна, 3
E-mail: lichtej@ukr.net

ВИСУНЕННЯ КАНДИДАТУРИ ЧЕСЬКОГО ВОЛОДАРЯ ПРШЕМИСЛА ОТАКАРА II НА НІМЕЦЬКИЙ ТРОН ТА ЙОГО ПАСИВНА УЧАСТЬ У ВИБОРЧИХ ПЕРЕГОНАХ 1256–1257 рр.

*У статті простежуються перипетії, що точилися довкола висунення кандидатури чеського володаря Пршемисла Отакара II на німецький трон, та з'ясовується його роль у виборчих перегонах 1256–1257 років. Автор відзначає, що невдовзі після того, як 1253 р. Пршемисл Отакар II успадкував владу в Чеському королівстві, зріс його авторитет серед можновладних князів Священної Римської імперії. Деякі з них перебували в опозиції до німецького короля Вільгельма Голландського й вирішили висунути на трон чеського володаря. Однак той, орієнтуючись на Папську курію, не скористався цією можливістю, а після смерті Вільгельма Голландського вже ніхто не висував його кандидатуру. А тому Пршемисл Отакар II як курфюрст пасивно поставився до виборів нового німецького правителя й за посередництвом послів та уповноважених осіб підтримав обох претендентів — і Річарда Корнуельського, і Альфонса X Мудрого. Їхнє обрання засвідчило, що у Священній Римській імперії продовжився період безкоролів'я — *interregnum*, що було на руку Пршемислові Отакарові II.*

Ключові слова: Чеське королівство, Священна Римська імперія, Пршемисл Отакар II, Вільгельм Голландський, Річард Корнуельський, Альфонс X Мудрий, папа Александр IV.

THE NOMINATION OF CZECH SOVEREIGN PŘEMYSL OTAKAR II FOR THE GERMAN THRONE AND HIS PASSIVE PARTICIPATION IN THE ELECTION RACE OF 1256–1257

The article traces the twists and turns concerning the nomination of Czech Sovereign Přemysl Otakar II for the German throne, and his role in the election race of 1256–1257. In preparing this study, the author investigated Annals and Chronicles, created in different regions of the Holy Roman Empire.

In the middle of the 13th century the Czech Kingdom gradually reached the level of European states in all spheres of social and political life, its authority and power increased. In view of favourable international context in Central Europe and the successful economic development, Czech Sovereigns from the Přemyslid dynasty have begun to play important roles on the international scene. The status and authorities of the Prince-electors attest to the recognition of their authority. They were provided with the rights to elect the German kings, which usually became Emperors of the Holy Roman Empire.

The author notes that shortly after Přemysl Otakar II inherited the power in the Czech Kingdom in 1253, his authority among the powerful rulers of the Holy Roman Empire increased. Some of them were in opposition to the German King William of Holland and decided to nominate the Czech ruler. However, he, focusing on the Pontifical Curia, did not use that opportunity, and after the death of William of Holland no longer anyone proposed to nominate him. That is why Přemysl Otakar II, as the prince-elect, was passive in the election of a new German ruler and through the mediation of ambassadors and authorized persons supported both pretenders — Richard of Cornwall and Alfonso X the Wise. Their election testified that the period without the king — interregnum — continued in the Holy Roman Empire has been to Přemysl Otakar II's benefit.

Keywords: *Czech Kingdom, Holy Roman Empire, Přemysl Otakar II, Wilhelm the Dutch, Richard of Cornwall, Alfonso X the Wise, Pope Alexander IV.*

Приблизно в середині XIII ст. Чеське королівство у всіх сферах суспільно-політичного життя поступово опиняється на рівні європейських держав, його авторитет і могутність дедалі зростають. З огляду на

сприятливе міжнародне становище в Центральній Європі та успішний економічний розвиток країни, чеські володарі з династії Пршемисловичів стали відігравати більш вагомую роль на міжнародній арені. Про визнання авторитету чеських монархів свідчить також їхня приналежність до колегії курфюрстів. Саме ця група осіб мала право обирати німецьких королів, які, зазвичай, ставали й імператорами Священної Римської імперії.

Упродовж 1138–1254 років у Священній Римській імперії, ядром якої були німецькі та північноіталійські землі, правила династія Штауфенів. Її представники вели вперту боротьбу з можновладними князями в самій Німеччині, з ломбардськими містами, що відстоювали свою незалежність, і з папською курією, яка всіляко сприяла містянам у протидії Штауфенам. Головним ворогом і суперником Штауфенів був німецький князівський рід Вельфів, який зміцнив свої позиції у XI–XII ст., заволодівши Баварією, Брауншвейгом і Саксонією. Від цього князівського роду походить назва політичного угруповання *гвельфів* (італ. Guelfi), яке виникло в Італії як рух протидії Штауфенам. Воно об'єднувало переважно торгово-ремісничі верстви ломбардських міст і орієнтувалося на підтримку римського папи. На противагу гвельфам, прихильників Штауфенів іменували *гібелінами* (італ. Ghibellini). Таку назву вони отримали, мабуть, від латинізованого найменування родового замку Штауфенів — Гаубелінга (нім. Вейблінген)¹. Активну роль у боротьбі між Штауфенами та Вельфами відігравали й курфюрсти.

Слід відзначити, що колегія курфюрстів (*лат. electores, нім. Kurfürsten*, тобто «князі-виборці») формувалася поступово. Спочатку короля спільно обирали князі (*fürsten*), середні й дрібні феодали та простолюд. Однак у другій половині XII ст. право обрання монарха перейшло винятково до *імперських князів*, верства яких саме тоді формувалася в німецьких землях. Під час виборів 1198 р., коли на німецький трон було обрано двох правителів (Філіппа Швабського від Штауфенів і Оттона IV Брауншвейзького від Вельфів), окремі князі стали домагатися, аби їм було надано першочергове право обирати короля. Вони також наполягали на тому, щоби їхня участь у цьому процесі визнавалася необхідною умовою легітимності виборів².

Після трагічної загибелі 1208 р. Філіппа Швабського німецьким королем, а відтак — й імператором, став Оттон IV Брауншвейзький. Проте у вересні 1211 р. опозиційно налаштовані щодо нього князі на чолі з чеським королем Пршемислом Отакаром II (1197–1230) зібралися в Нюрнберзі й проголосили імператором Фрідріха II Штауфена (1212–1250), племінника Філіппа Швабського. Прикметно, що саме Пршемисл Отакар I був рушієм у справі прийняття німецькими князями цього сміливого рішення. Наступного року за підтримки папи князі обрали

Фрідріха II Штауфена німецьким королем, а згодом він здобув ще й імператорську корону³.

У 20–30-х роках XIII ст. було письмово уніфіковано звичаєве право німецьких земель. Цей правовий збірник отримав назву «Саксонське дзеркало». Його написав рицар Айке фон Репгов (родом зі східної Саксонії). У третій книзі (стаття 57, параграф 2) «Саксонського зеркала» регламентувався й порядок обрання німецького володаря. Тут також передбачалося, що монарха обирають усі імперські князі, духовні і світські, але водночас вказувалося на першочергову роль у виборах трьох рейнських архієпископів (Майнцького, Кельнського і Трірського) та світських князів, які обіймали вищі посади, а саме: пфальцграфа Рейнського (*сенешаля/труксеса*), герцога Саксонського (*маршала*) й маркграфа Бранденбурзького (*скарбника*). Чеського ж короля, який, хоча й посідав вищу посаду (*виночерпня/мундшєнка*), було вилучено з числа почесних виборців, бо він, мовляв, не німець (*De scenke des rikes, de koning van Behemen, de ne hevet nenen kore, umne dat he nicht dudisch n□is*)⁴.

Та попри це, починаючи з середини XIII ст., чеські володарі стали брати офіційну участь у обранні правителів Священної Римської імперії. І першим королем, якому випала така нагода, став Пршемисл Отакар II. У такий спосіб він підтвердив високе реноме Чеського королівства, якого домігся його дід — Пршемисл Отакар I.

Мета нашого дослідження — простежити перипетії, що точилися довкола висунення кандидатури чеського володаря Пршемисла Отакара II на німецький трон, та з'ясувати його роль у виборчих перегонях 1256–1257 років.

Питання причетності Пршемисла Отакара II до подій, пов'язаних зі здобуттям королівського титулу правителя Священної Римської імперії, прямо чи опосередковано вивчали такі історики, як Йозеф Пекар, Антонін Новотний, Антонін Шуста, Вратіслав Ванічек, Йозеф Жемлічка, Йорг Конрад Генш та деякі інші. При підготовці нашої студії враховано їхні напрацювання, а також використано нарративний джерельний матеріал — аннали і хроніки, які створювалися в окремих регіонах Священної Римської імперії.

Як відомо, коли 1253 р. Пршемисл Отакар II після смерті свого батька Вацлава I (1230–1253) зійшов на празький трон, то ситуація у Священній Римській імперії була неспокійною. Серйозну небезпеку для її правителя Конрада IV (1250–1254), сина і спадкоємця імператора Фрідріха II Штауфена, становив антикороль Вільгельм Голландський (1247–1256). Його було обрано ще в 1247 р. частиною знаті, опозиційно налаштованою до Штауфенів. Щоправда, Вільгельм не мав авторитету серед німецьких

князів, його владу визнавали лише частково, переважно в регіоні нижнього Рейну. Після того, як 21 травня 1254 р. у військовому таборі біля поселення Лавелло (південь Італії) Конрад IV помер, в історії імперії настав період міжкоролів'я (*interregnum*, 1254–1273). На той час єдиний син покійного, теж Конрад, який прописався в історії за італійською зменшувальною формою свого імені як Конрадін, не мав ще й двох років. Він народився у шлюбі Конрада IV з Єлизаветою фон Віттельсбах, донькою рейнського пфальцграфа й баварського герцога Оттона II Ясновельможного (1214–1253) з династії Віттельсбахів. Саме під його опікою й перебував Конрадін.

Наприкінці листопада 1253 р. Оттон II Ясновельможний помер, і влада перейшла до його сина Людвіга II Віттельсбаха (1253–1294), при дворі якого надалі виховувався й Конрадін. У 1255 р. спадщину Оттона II Ясновельможного було поділено між Людвігом II та його братом Генріхом XIII. У результаті, Людвіг II Віттельсбах зберіг владу над Верхньою Баварією і пфальцграфством Рейнським. Решта ж території герцогства, точніше Нижня Баварія, перейшла під владу Генріха XIII Віттельсбаха (1255–1290). Щоправда, обидва брати послуговувалися герцогським титулом⁵.

Попри те, що Конрадін був ще дитям, він отримав титул герцога Швабії і претендував на королівський трон Сицилії та Єрусалима. Успадкуванню Конрадіном німецького трону протидіяв своїми погрозами папа Іннокентій IV⁶. Однак 7 грудня 1254 р. папа Іннокентій IV помер. І вже 12 грудня 1254 р. у Неаполі кардинали обрали римським понтифіком Рінальдо Конті, графа де Сеньї, який був єпископом Остії і Велетрії. Він зійшов на папський престол 27 грудня 1254 р. під іменем Александра IV⁷. Новий папа походив із римської аристократичної родини де Сеньї і був племінником папи Григорія IX (1227–1241), який і зробив його кардиналом. На відміну від Іннокентія IV, політика Александра IV в імперії не мала тих масштабів і не відзначалася дипломатичною рафінованістю та спритністю. Та попри це, Александр IV продовжив антиштауфенівську політику свого попередника⁸.

Тим часом Вільгельм Голландський неочікувано зміцнив свої позиції. Це стало можливим завдяки тому, що після неабияких зусиль Вільгельмові нарешті вдалося опертися на впливові та економічно розвинені міста, об'єднані у т.зв «Рейнський союз», ядром формування якого стали Майнц і Вормс. Однак посилення влади Вільгельма Голландського тривало не дуже довго. Його увагу поглинули дрібні війни з фризами, а особливо відновлення спадкових суперечок з фландрською маркграфинею Маргаритою і князівською родиною Дамп'єрів⁹.

Слід визнати, що авторитет Вільгельма Голландського як правителя був слабким. Проти нього виступив могутній кельнський архієпископ Конрад фон Гохштаден. Ненависть цього могутнього прелата до «анти-короля» зайшла так далеко, що в січні 1255 р. він наказав підпалити будинок, в якому перебував Вільгельм Голландський разом із папським легатом Петром Капоцці. І хоча обійшлося без плачевних наслідків, архієпископ Конрад своїми діями завдав великого удару по королівській гідності Вільгельма Голландського, однак той не мав достатньої влади, аби рішуче відреагувати на цей негідний вчинок духовного князя. Легат Петро Капоцці відразу ж виголосив Конрадові анафему, яка його, втім, не надто гнітила. Недовіру королю Вільгельму висловив і трірський архієпископ Арнольд II фон Ізенбург. У такій критичній ситуації серед графів та інших феодалів півдня Німеччини визріла спонтанна ідея, нібито саме Пршемисл Отакар II може стати спадкоємцем Штауфенів. Ймовірно, південнонімецьку знать приваблювало те, що він був онуком короля Філіппа Швабського, правління якого так любили оспівувати мінезінгери¹⁰.

Щоправда, інформацію про висунення вперше кандидатури Пршемисла Отакара II на німецький трон опосередковано подає лише другорядне джерело. Йдеться про так зв. Баумгартенський формулярник, який було створено при канцелярії бамберзького єпископства. Цей збірник, що містить низку підготовлених листів, дозволяє відтворити розвиток цілого пласту справ 1254–1255 років. Якщо в XIX ст. серед дослідників тривали дискусії щодо автентичності цих листів, то нині їхнє існування вважається цілком імовірним¹¹.

З матеріалів збірки випливає, що незадоволені правлінням Вільгельма Голландського німецькі князі запропонували корону чеському володареві Пршемислові Отакарові II. Їхнє прагнення підтримала також фландрська маркграфиня Маргарита, яка перебувала у ворожих стосунках з Вільгельмом Голландським. Зі свого боку, чеський король теж проявив бажання отримати корону, але за умови, що Вільгельм Голландський добровільно відречеться від неї, а папа не чинитиме йому перешкод як новому претендентові на трон¹².

Відтак Пршемисл Отакар II, очевидно, обговорив питання висунення своєї кандидатури з бамберзьким єпископом Генріхом, з яким зустрівся в австрійському місті Кремс (*Krems, Krems an der Donau* — Кремс-ан-дер-Донау). Крім того, чеський король відрядив посольство до папи, аби той виніс рішення щодо майбутніх виборів. На основі матеріалів формулярника можна зробити припущення про те, що в травні (1255 р.) прочеськи налаштовані князі мали зібратися в Нюрнберзі, де Пршемисл Отакар II планував розпочати з ними більш конкретні перемовини щодо свого

обрання. Однак невдовзі Пршемисл Отакар II дещо змінив плани. Він вирішив зачекати, поки від папи повернуться послы, а поїздку в імперію відповідно відкласти на липень 1255 р. Тим часом Вільгельм Голландський виступив проти тих князів, які ратували за Пршемисла Отакара II, залякав їх, і вони запевнили його у своїй відданості¹³.

Папа ж 9 липня 1255 р. відіслав Пршемислові Отакарові II грамоту, якою підтвердив привілей чеських королів про те, що лише римський понтифік, і ніхто інший, може в разі чого відлучати їх від церкви¹⁴. На думку дослідника В. Ванічека, це мало свої позитиви, однак вирішальним було те, що Александр IV відкинув ідею висунення кандидатури Пршемисла Отакара II на німецький трон замість короля Вільгельма Голландського¹⁵.

Відтак 28 серпня 1255 р. Александр IV з двома листами (вміщені у т.зв. Баумгартенському формулярнику) відрядив з Ананьї до Німеччини папського капелана, архидиякона Сполетто. Це було зроблено передусім для того, аби зміцнити становище Вільгельма Голландського і схилити його до походу в Італію. В одному з цих листів папа повідомляє всім князям та німецьким вельможам про те, що нещодавно довідався, як деякі заздрісники й вороги наведення ладу в управлінні імперією ніяк не вгамуються після бурхливого сум'яття минулих років і намагаються підбурити окремих можновладців, аби ті, на зло Вільгельмові, самі претендували на королівську корону. Розгніваний Александр IV застерігає адресатів листа, щоб ніхто з них не піддався на такі спокуси, позаяк ніколи не отримає папської згоди на таке обрання, а навпаки — завдасть шкоди своїй владі й репутації. Позаяк апостольська столиця, наголошує папа, обрала Вільгельма, який під час штауфенівської тиранії активно їй протидіяв, а отже, своїми силами всі повинні його підтримати; а щойно він прибуде до Італії, то його голову буде увінчано імператорською короною¹⁶.

Щоправда, в листі не названо імен тих призвідників, які замислили зло проти Вільгельма Голландського. Однак в іншому посланні, адресованому Кельнському архієпископові Конрадові, папа дає зрозуміти, про кого саме йдеться в попередній епістолі. Александр IV з докором відзначає, що ініціаторами плану проведення нових виборів є деякі духовні князі, й натякає, що йому добре відомо про провідну роль у цій справі архієпископа Конрада. Утім папа не пише про це відкрито, а висловлює свій подив з того, що Конрад, який не міг не знати про всі ці інтриги, не повідомив про них папі. Відтак Александр IV вдається до погроз: якщо архієпископ не підтримає в дієвий спосіб всезагальне визнання й похід Вільгельма в Італію за імператорською короною, то він, папа, остаточно повірить розповідям про вину Конрада й суворо його покарає¹⁷.

Та навіть згадані папські послання не проливають світло на питання: хто ж був тим кандидатом, якого архієпископ Конрад та його спільники прагнули посадити на німецький трон як протипагу Вільгельмові Голландському. В німецькій історичній літературі XIX ст. утвердилася думка, що йшлося, передусім, про чеського короля Пршемисла Отакара II. Однак таке судження намагався спростувати чеський історик Й. Пекар в одній зі своїх ранніх студій, присвяченій згаданій проблемі. Він наголошував, що папа аж ніяк не мав на увазі чеського короля, а радше йшлося лише про нову кандидатуру від штауфенівського угруповання — про юного Конрадіна або про його дядька — Людвіга II Віттельсбаха¹⁸. Цю версію згодом розкритикував інший чеський учений Й. Шуста, який відзначив, що ані виходячи з папських листів, ані опираючись на політичну ситуацію, що на той час склалася в Німеччині, аж ніяк не впливає факт висунення прихильниками Штауфенів нової кандидатури¹⁹.

У контексті протистояння між гібелінами і гвельфами шанси зійти на німецький трон Пршемисла Отакара II розглядає також сучасний історик В. Ванічек. Він вважає, що спадкоємцем політичного курсу Штауфенів в імперії був хлопець Конрадин, що виховувався Віттельсбахами. Тому чеський монарх навряд чи міг виступати поруч із ним як кандидат від гібелінів. Якщо б у 1254 році Пршемисл Отакар II, продовжує далі вчений, прагнув здобути німецьку корону, то зробити це зміг би лише як представник гвельфів. Однак папа, як відомо, не підтримав намірів Пршемисла Отакара II. Та позаяк Віттельсбахи уклали з Вільгельмом Голландським «сепаратний» мир, то чеська дипломатія, наголошує В. Ванічек, могла ще сподіватися, що папська курія все-таки дасть згоду на подальше піднесення Пршемисла Отакара II, аби врівноважити вплив гібелінів-Віттельсбахів²⁰.

Крім того, В. Ванічек звертає увагу на ще одну версію, що побутує серед деяких істориків: у 1254 р. чеський король мав унікальну можливість зійти на німецький трон з допомогою імперської знаті, якби не звертав увагу на позицію папи, а поставив його перед фактом. Проте замість сміливої боротьби за німецьку корону Пршемисл Отакар II вирушив у хрестовий похід на Пруссію, аби «заслужити» згоду папи стати ще й німецьким правителем. Однак «невдячний» папа не зробив його імператором, оскільки не потребував у Німеччині сильного володаря²¹.

Знаний чеський медієвіст першої половини XX ст. В. Новотний теж вважає, що саме Пршемисл Отакар II був тим претендентом, якого висунули південнонімецькі князі як протипагу Вільгельмові Голландському. Вчений акцентує на тому, що в обох папських посланнях особу кандидата не названо. Тут лише в загальних рисах сказано про «когось» із князів (*quispiam eorum* у листі до архієпископа Конрада, с.186; подібний

зворот вжито і в Другому посланні, с.189). Однак саме в цьому, наголошує В. Новотний, можна вгледіти непрямий доказ того, що йшлося саме про Пршемисла Отакара II²². До речі, на той час ще не було проведено обряд королівської коронації Пршемисла Отакара II, і тому чеські хроністи називають його князем.

Отже, найбільш вірогідно, що в 1254 р. саме Пршемисл Отакар II був чи не єдиним претендентом на німецький трон від тієї частини знаті, яка не бажала підтримувати Вільгельма Голландського. Однак папа Александр IV не підтримав ідею щодо проведення дострокових виборів німецького володаря. В обох своїх листах від 28 серпня 1255 р. Святий отець, як відомо, заявляє, що має намір якнайшвидше запросити Вільгельма Голландського в Італію для того, аби провести обряд його імператорської коронації. Та цього не сталося, бо 28 січня 1256 р. король Вільгельм Голландський загинув у війні з фризами²³.

Про Вільгельмову смерть тогочасні хроністи розповідають досить стримано, не вдаючись у деталі. Так, у «Майнцських анналах» читаємо: «Короля Вільгельма було вбито фризами» (*Wilhelmus rex occiditur a Frisonibus*)²⁴. Подібну інформацію подають і так звані «Малі аннали Кольмара», «Короля Вільгельма вбито фризами» (*Wilhelmus rex a Frisonibus interficitur*) або «Король Вільгельм загинув жалісливою смертю» (*Wilhelmus rex morte miserabili interiit*)²⁵. Як пише сучасний російський дослідник діянь західноєвропейських монархів К. Рижов, король Вільгельм Голландський провалився разом із конем у болото, тож, скориставшись безпорадністю свого ворога, фризи вбили його²⁶. Натомість В. Ванічек відзначає, що під час битви з фризами в січні 1256 р. Вільгельм Голландський потрапив у полон, та після того, як вороги з'ясували, хто став їхнім бранцем, вони вбили його й поховали в погребі однієї споруди, аби навіть тіло зникло без сліду²⁷.

Зі смертю Вільгельма Голландського розпочалися складні перемовини щодо обрання нового німецького володаря. На цей раз до виборів було прикуто увагу в багатьох країнах Європи. Крім Англії та Кастилії, які проявляли прямий інтерес, не була байдужою Франція і, звісно, Папська курія. Чеський король теж міг претендувати на німецький трон. Якщо брати до уваги ієрархічність титулів, то Пршемисл Отакар II, який був одночасно й австрійським герцогом, перебував в імперії на першому місці. Світські князі могли сприймати його як представника Штауфенів, а духовні — як оборонця інтересів Вельфів. Однак реальність виявилася зовсім іншою: якщо у 1254 р. Пршемисл Отакар II отримав пропозицію щодо здобуття корони мирним шляхом, узгодивши це питання з Вільгельмом Голландським, то тепер його кандидатура взагалі не розглядалася.

Німецький дослідник Й.К. Генш вважає, що на цей раз кандидатуру Пршемисла Отакара II ніхто не висував, позаяк могутність чеського володаря викликала побоювання, тож його постать не привертала увагу німецьких князів²⁸. На думку ж В.Ванічека, було би несподіванкою, аби здобути раніше блискучі шанси Пршемисла Отакара II за кілька місяців так різко зіпсувалися. Здійснений чеським королем 1255 р. похід у Пруссію не міг відвернути від нього прихильників, радше — навпаки, а щодо внутрішньої політики, то за такий короткий термін перебування при владі він ще не встиг нажити собі ворогів. Однак у середовищі німецьких князів, наголошує дослідник, не було політичної волі мати сильного верховного правителя. Навряд чи бажали бачити Пршемисла Отакара II на німецькому троні баварські герцоги Віттельсбахи, які болісно реагували на витіснення свого впливу з альпійських земель. До того ж, продовжує В.Ванічек, і чеський правитель не проявив жодної ініціативи, адже в умовах децентралізованої державності можна було чогось досягти лише з допомогою політики консенсусу, яка б відповідала впливовим угрупованням знаті. Корекція в цьому плані лише б допомогла Пршемислові Отакарові II²⁹.

Натомість ставлеником Віттельсбахів був Конрадин, який перебував під їхньою опікою. Не можна відкидати той факт, що герцог Людвиг Баварський розглядав кандидатуру Конрадіна на німецький трон радше як засіб противаги Пршемислові Отакарові II. Хоча обрання Конрадіна, опікуном якого був саме Людвиг Баварський, обіцяло останньому вигоду. Однак 28 липня 1256 р. папа суворими листами заборонив усім трьом духовним курфюрстам обирати Конрадіна. До того ж, навряд чи кандидатуру Конрадіна підтримали б міста, які прагнули, аби в імперії нарешті запанував спокій. Однак чотирирічний Конрадин не зміг би забезпечити подальший мирний розвиток цього неспокоїного політичного об'єднання³⁰.

Серед висунутих німецькими князями претендентів на німецький трон найбільш реальні шанси на успіх мали король Кастилії Альфонс X Мудрий і герцог Річард Корнуельський. Останній був братом англійського короля Генріха III. Обидва ці славні й багаті володарі, які відзначилися в боях із мусульманами, не мали нічого спільного із системою та ідеєю імперії і навряд чи могли (або хотіли) прислужитися Німеччині. Чеський правитель не відчував в особі жодного з них ані найменшої неприязні. Хоча, з огляду на родинні зв'язки, Пршемисл Отакар II мав би проявити більшу прихильність до Альфонса X Мудрого, наймогутнішого володаря на Піренейському півострові. Той був сином сестри Пршемислової матері — Беатрікс-Ізабелі Швабської³¹.

Утім чеський правитель і надалі продовжував дотримуватися своєї позиції, опертої на згоду з папою, прихильності якого потребував. Тому важливе значення для Пршемисла Отакара II мали тісні контакти з Апостольською Столицею. Так, починаючи з 13 травня 1256 р. у Празі перебував папський нунцій Петр де Понтекорво, візит якого тривав понад місяць. Щоправда, в пам'яті сучасників цей прелат залишив неприємні спогади, пов'язані з вимаганням виплат від духовництва з території всього Празького єпископства. Сума виявилася чималою, і навіть Празький капітул був змушений зробити внесок у розмірі трьох марок³².

Відтак 17 липня 1256 р. до Праги завітав ще один церковний ієрарх — кельнський архієпископ Конрад. На момент його приїзду Пршемисла Отакара II не було вдома: він, як свідчать джерела, затримувався в Опаві (можливо, мимоволі, а можливо — й умисно) і не поспішав повертатися до Праги. Однак архієпископ Конрад все-таки дочекався Пршемисла Отакара II і зустрівся з ним. Про мету візиту Конрада висловився тогочасний празький хроніст. З цього приводу він, зокрема, занотував, що той прибув, «як я гадаю, аби з чеським князем обговорити справи в імперії» (*ut credimus, cum principe Bohemie de imperio tractaturus*). Після цього, отримавши від Пршемисла Отакара II чимало коштовностей, 10 серпня 1256 р. архієпископ Конрад відбув додому³³.

Дослідник В. Новотний вважає, що можна припустити лише дві ймовірні причини візиту архієпископа Конрада до Праги. Перша з них — це намагання умовити Пршемисла Отакара II підтримати кандидатуру Конрадіна на німецький трон. На таку думку наштовхує факт, що в складі супроводу кельнського архієпископа було чимало представників знаті, які раніше (та й зараз) перебували в близьких контактах із пфальцграфом і герцогом Людвигом II Віттельсбахом. Та позаяк, наголошує далі вчений, Людвиг Баварський був проти висунення на німецький трон чеського правителя, то той не проголосував би й за Конрадіна. А присутність в оточенні кельнського архієпископа прихильників Людвигу II Віттельсбаха може свідчити про те, що на той час Конрад уже перебував з ним у згоді. Тому найбільш вірогідною є друга причина приїзду Конрада до Праги, яка полягала в тому, аби переконати Пршемисла Отакара II віддати свій голос за Річарда Корнуельського³⁴. Однак перемовини між Пршемислом Отакаром II і Конрадом щодо підтримки Річарда Корнуельського, очевидно, не були успішними.

Водночас, кількість претендентів на німецький трон зростала. Так, 5 серпня 1256 р. (саме в цей час у Празі перебував архієпископ Конрад) у місті Вольмірштедт (нім. *Wolmirstedt*) зібралось кілька північнонімецьких князів. Це були два брати-співправителі маркграфства Бранденбург (Оттон III та Йоган I), а також герцоги Саксонії (Альбрехт I з роду

Асканіїв) і Брауншвейг-Люнебурга (Альбрехт I Великий). Метою їхньої зустрічі стало обговорення кандидатури на німецький трон. Порадившись, згадані можновладці вирішили висунути своїм кандидатом Оттона III Бранденбурзького, дружиною якого була Божена, сестра Пршемисла Отакара II³⁵. На думку В.Ванічека, якби Пршемисл Отакар II підтримав кандидатуру свого родича, то це призвело б до несподіваного повороту подій. Адже успіх Оттона III Брауншвейзького цілковито залежав від чеської політики. Однак заради престижу її провідники не могли піти на такий крок. Можливо, свою роль при цьому відіграло молодече честолюбство Пршемисла Отакара II³⁶.

Як відомо, фаворитами перегонів були Річард Корнуельський та Альфонс X Мудрий, які активно підкупували німецьких курфюрстів. Це спричинило неприязнь у відносинах між братами Віттельсбахами, особливо, коли подарунки з Англії отримав лише старший із них — пфальцграф Людвиг. Чеський володар жодним чином не скористався своїм впливом задля того, аби змусити можновладців зважати на його позицію як князя-виборця і навіть стати лідером серед частини курфюрстів. Він не повівся на підкуп, не вимагав жодних територій, не давав жодних обіцянок, і в результаті віддав свій голос за обох кандидатів³⁷.

Перебіг виборів виявився дещо драматичним. Призначену на 13 січня 1257 р. у Франкфурті зустріч курфюрстів не вдалося провести, позаяк місто взяли в облогу прибічники Альфонса X Мудрого. У результаті, прямо під кріпосними мурами, згідно з рішенням архієпископа Конрада, королем було обрано Річарда Корнуельського. Він отримав голоси кельнського та майнцького архієпископів, а також пфальцграфа Людвіга³⁸.

Не останню роль при обранні Річарда Корнуельського відіграв підкуп князів-виборців, про що свідчать джерла. Так, аннали монастиря св. Рутберта в Зальцбурзі повідомляють, що Людвиг, пфальцграф Рейнський, і його брат Генріх, герцог Баварії, разом із єпископами Майнцьким і Кельнським обрали королем римським брата короля Англії, отримавши від нього велику суму грошей (*Ludwicus comes palatinus Reni et Hainricus dux Bawarie, frater eius, cum episcopis Moguntino et Coloniensi fraterem regis Anglie in regem Romanorum*)³⁹. Інформація про щедру винагороду князям-виборцям міститься й у т.зв. «Малих анналах Кольмара»: «*Річард, брат короля англійського, за подарунки отримав римську корону*» (*Richardus, frater regis Angliae, donis regnum obtinuit Romanorum*)⁴⁰. Задля того, щоб переконати згаданих можновладців проголосувати за Річарда Корнуельського, було витрачено 30 тисяч марок сріблом⁴¹.

Ще одні вибори відбулися 1 квітня 1257 р. теж у Франкфурті, де німецьким королем було обрано Альфонса X Мудрого. Його кандидатуру підтримали архієпископ Трірський, маркграф Бранденбурга, герцог Сак-

сонії, а також уповноважена особа від чеського володаря. Таким уповноваженим представником міг бути або саксонський герцог, або шпеерський єпископ Генріх⁴². Згодом Пршемисл Отакар II через своїх послів визнав і королівський титул Річарда Корнуельського. Тож, як влучно спостеріг медієвіст В.Ванічек, можна з іронією констатувати, що чеський володар диспонував двома голосами⁴³.

Ставлення Пршемисла Отакара II до обох новообраних кандидатів не зовсім зрозуміле. Як відомо, чеський володар не брав безпосередньої участі у виборчих перегонах: за Альфонса X Мудрого голосувала уповноважена ним особа, а обрання Річарда Корнуельського він визнав згодом за посередництвом своїх послів. Поява на німецькому троні двох слабких королів, щодо яких Пршемисл Отакар II не мав жодних зобов'язань, його цілковито задовольняла. Ті ж були вдячні чеському володареві за підтримку, й шанобливо сприймали його прихильність. Зрештою, у сфері їхніх інтересів була не лише Німеччина. Так, Альфонса X Мудрого першими своїм королем проголосили імперські міста Піза й Марсель. Натомість Англія за посередництвом свого ставленика готувалася здобути Сицилію. З Англією підтримувало тісні торговельні контакти купецтво з населених пунктів, розташованих у басейні нижньої течії Рейну. Саме тут, на лівобережжі Рейну, час від часу і бував Річард Корнуельський.

Відкритим, однак, залишається питання, чому після задекларованої підтримки Альфонса X Мудрого чеський володар вирішив визнати ще й Річарда Корнуельського. Можливо тому, що римського понтифіка було витіснено з епіцентру подій, тож Пршемисл Отакар II, для якого багато важила позиція Папської курії, просто не зорієнтувався в ситуації. На той час йому просто бракувало досвіду й виваженості задля досягнення мети. Папа ж не наважився відкрито виступити проти Альфонса X Мудрого, який, разом з французьким королем Людовиком IX, був головним оплотом християнства в Середземномор'ї. У рамках своєї сицилійської політики Александр IV, найімовірніше, мав намір підтримувати Річарда Корнуельського. Втім для папи, як і для Пршемисла Отакара II, важливішим було те, що імператорський трон, який символізував світову універсалістську могутність, залишався вакантним. Не відбулося утвердження королівської влади й на території самої Німеччини, адже жоден із новообраних правителів тут не затримувався, що стало безпрецедентною реальністю.

Узагальнюючи викладений матеріал, можемо констатувати: невдовзі після успадкування влади в Чеському королівстві Пршемисл Отакар II зміцнив свій авторитет серед можновладних князів Священної Римської імперії. Частина з них не була задоволена правлінням Вільгельма

Голландського й піднімала питання про обрання нового короля. Найбільш вірогідно, що це угруповання німецьких князів запропонувало корону чеському володареві. Та для Пршемисла Отакара II важливою була підтримка папи Александра IV, який не бажав позбавляти влади Вільгельма Голландського. І лише після смерті Вільгельма Голландського для Пршемисла Отакара II відкрився шлях до німецького трону. Однак цього разу його кандидатуру ніхто не висунув. Тож він як курфюрст не проявив інтересу до виборів, не брав у них безпосередньої участі і займав неозначену позицію щодо обох претендентів. Спочатку Пршемисл Отакар II за посередництвом своїх послів визнав німецьким королем Річарда Корнуельського, якого обрала лише частина курфюрстів, однак згодом уповноважив довірену особу віддати свій голос і за Альфонса X Мудрого. Отже, Пршемисл Отакар II своїми діями фактично доводив, що *interregnum*, що панував у Священній Римській імперії, його на той час повністю влаштував.

---

¹ Рутенбург В.И. Италия в XI–XV вв. История средних веков: в 2 т. Под ред. С.Д. Сказкина и др. Изд. 2-е, перераб. Москва: Высш.школа, 1977. Т. I. С. 304–305.

² Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах. Пер. з нім. Київ: Юніверс, 2010. С. 68.

³ Ліхтей І. Між Штауфенами і Вельфами: консолідація Чеського королівства та зміцнення його міжнародного статусу за правління Пршемисла Отакара I (1197–1230). Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. С. 144–169.

⁴ *Sachsenspiegel Landrecht*, herausgegeben von Karl August Eckhardt, *Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum. Fontes iuris germanici antiquae. Nova Series. Tomi I, Pars I, Goettingae (APVD Musterschmidt) MCMLV [1955].* P. 243; Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах. С. 53, 68.

⁵ *Anonymi chronicon Bavaricum Ab A.C.1253. ad. A.C.1518. Rerum Boicarum Scriptores: Nusquam Antehac Editi Quibus Vicinarum Quoque Gentium nec non Germaniae universae Historiae Ex Monumentis Genuinis Historicis Et Diplomaticis Plurimum Illustrantur. Tomus I. Ex Membranis & Chartis vetustis collegit, descripsit ac Monitis praeviis indiceque copioissimo instruxit atque edidit Andreas Felix Oefelius Monacensis — Augustae Vindelicorum: Sumptibus Ignatii Adami & Francisci Antonii Veith Bibliopolarum, 1763.* P. 388–389; Семёнов И.С. Христианские династии Европы. Династии, сохранившие статус владетельных. Генеалогический справочник. Науч. ред. Е.И. Кукулина. Предисл. О.Н. Наумов. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. С.150.

⁶ Лампрехт К. История германского народа. Пер. с немецкого П. Николаева. Москва: Типо-литография В. Рихтеръ, 1895. Томъ второй. Части III и IV. С. 208; Вис Э.В. Фридрих II Гогенштауфен. Пер. с нем. Е.Б. Каргиной. Москва: АСТ: Транзиткнига, 2005. С. 339–340; Глогер Б. Император, Бог и дьявол. Фридрих II Гогенштауфен в истории и легенде. Пер. с нем. А. Бельной. СПб.: Евразия, 2003. С. 195–196, 213–214.

⁷ Грегоровиус Ф. История города Рима в Средние века (от V до XVI столетия). Пер. с нем. М. Литвинова, В. Линде, В. Савина. Москва: АЛЬФА-КНИГА, 2008. С. 875–876.

⁸ Вис Э.В. Фридрих II Гогенштауфен. С. 340–341; Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. Praha–Litomyšl: Paseka, 2002. S. 73.

⁹ Лампрехт К. История германского народа. Томъ второй. Части III и IV. С. 208–210; Пиренн А. Средневековые города Бельгии. Пер. с фр. Под ред. проф. Косминского Е.А. СПб.: Евразия, 2001. С. 206–207; Žemlička J. Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků. Praha: Lidové noviny, 2011. S. 101.

¹⁰ Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271). Praha: Nákladem Jana Laichtera, 1937. S. 43–44; Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 59–60.

¹¹ Fontes rerum austriacarum. Österreichische Geschichts-quellen. Herausgegeben. Historischen Commission. Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Zweite Abteilung. Diplomata et acta. Wien : Aus der Kaiserlich königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1866. XXV. Band. Baumgartenberger Formelbuch. 493 p.; Pekař J. Kandidatury krále Přemysla Otakara II na německý trůn. *Časopis Matice moravské*. Brno: Tiskem Moravské Akc. knihtiskárny. Nákladem Matice moravské, 1892. Ročník šestnáctý. S. 47–48; Šusta J. Přemysl Otakar II a římská koruna v roce 1255. *Od pravěku k dnešku: sborník prací z dějin československých: k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře vydal Historický klub*. Praha: Historický klub, 1930. S. 122; Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 61.

¹² Pekař J. Kandidatury krále Přemysla Otakara II na německý trůn. S.47; Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 61.

¹³ Pekař J. Kandidatury krále Přemysla Otakara II na německý trůn. S.47; Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 62.

¹⁴ Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Pragae: Sumptibus Academiae scientiarum Bohemoslovenicae, 1974. Tomi V, fasciculus primus, Inde ab a. MCCLIII usque ad a. MCCLXVI; condidit Gustavus Friedrich; ediderunt Jindřich Šebánek et Sáša Dušková. Num. 47. P. 99.

¹⁵ Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 73.

¹⁶ Fontes rerum austriacarum. Österreichische Geschichts-quellen. Herausgegeben. Historischen Commission. Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Zweite Abteilung. Diplomata et acta. Wien: Aus der Kaiserlich königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1866. XXV. Band. Baumgartenberger Formelbuch. Num. 46. P. 189–191; Šusta J. Přemysl Otakar II a římská koruna v roce 1255. S. 122–123.

¹⁷ Fontes rerum austriacarum. Österreichische Geschichts-quellen. Herausgegeben. Historischen Commission. Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Zweite Abteilung. Diplomata et acta. XXV. Band. Baumgartenberger Formelbuch. Num.46. P. 186–187; Šusta J. Přemysl Otakar II a římská koruna v roce 1255. S. 123.

¹⁸ Pekař J. Kandidatury krále Přemysla Otakara II na německý trůn. S. 96.

¹⁹ Šusta J. Přemysl Otakar II a římská koruna v roce 1255. S. 123.

²⁰ Vaníček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 63.

²¹ Ibid. S. 62.

²² Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II Otakara (1253–1271). S. 46.

²³ Лампрехт К. История германского народа. Томъ второй. Части III и IV. С. 210.

²⁴ Annales Moguntini a.1083–1309. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXI (1861). Tomus XVII. P. 2.

²⁵ Annales Colmarienses minores. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXI (1861). Tomus XVII. P. 190.

²⁶ Рыжов К.В. Все монархи мира. Западная Европа. Москва: Вече, 2001. С. 57.

²⁷ Vaniček V. "Otakarovská" středověčodní Evropa a říšské interregnum (1245/50–1273). Pocta králi: k 730. výročí smrti českého krále, rakouského vévody a moravského markraběte Přemysla Otakara II. Libor Jan, Jiří Kacel a kolektiv. Brno; Znojmo: Matice moravská pro projekt Pocta králi železnému a zlatému 2008: Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. S. 35.

²⁸ Hoensch J.K. Přemysl Otakar II von Böhmen: Der goldene König. Graz; Wien: Styria, 1989. S.84.

²⁹ Vaniček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 74–75.

³⁰ Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II Otakara (1253–1271). S. 51–52.

³¹ Vaniček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 75.

³² Letopisy České od roku 1196 do roku 1278. Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého. Praha: Nákladem musea Království Českého, 1874. Tom II. (Díl II). Fasc. 1. (Svazek 1). Cosmae chronicon Boemorum cum continuatoribus (Kosmův letopis Český s pokračovateli). Vydavatel Josef Emler. Překladatel Václav Tomek. P. 293–294; Druhé pokračování Kosmovy kroniky. Pokračovatelé Kosmovi. Z lat. rukopisů přel. Karel Hrdina, V.V. Tomek a Marie Bláhová. Úvod: M. Bláhová a Zdeněk Fiala; Doslov: Pokračovatelé Kosmovi, pozn. a vysvětl. naps., rejstřík jmen a míst sest. M. Bláhová. Praha: Svoboda, 1974. S. 116.

³³ Letopisy České od roku 1196 do roku 1278. P. 294; Druhé pokračování Kosmovy kroniky. S. 116.

³⁴ Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II Otakara (1253–1271). S. 57–58.

³⁵ Ibid. S. 58.

³⁶ Vaniček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 74.

³⁷ Ibid. S. 75.

³⁸ Hermanni Altahensis Annales a. 1137–1273. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXI (1861). Tomus XVII. P. 397; Annales Sancti Rudperti Salisburgenses a. 1 — 1286 (Tab.V). Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii avlici Hahniani, MDCCCLI [1851]. Tomus IX. P. 794; Gesta Treverorum continuata. Edidit G.Waitz. Monumenta Germaniae Historica: inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum, edidit Societas Aperiendis Fontibus Rerum Germanicarum Medii Aevi. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXXIX [1879]. P. 412; Рапп Ф. Священная Римская империя германской нации. Пер. с фр. М.В. Ковальковой. СПб.: Евразия, 2009. С. 248; Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271). S. 65; Vaniček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 76.

³⁹ Annales Sancti Rudperti Salisburgenses a. 1 — 1286 (Tab.V). P. 794.

⁴⁰ Annales Colmarienses minors. P. 191.

⁴¹ Рапп Ф. Священная Римская империя германской нации. С. 248; Vaniček V. Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310. S. 76.

⁴² Hermanni Altahensis Annales a. 1137–1273. P. 397; Gesta Treverorum continuata. P. 412; Рапп Ф. Священная Римская империя германской нации. С. 248; Novotný V.

REFERENCES

1. Annales Colmarienses minores. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXI (1861). Tomus XVII [in Latin].
2. Annales Moguntini a.1083–1309. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXI (1861). Tomus XVII [in Latin].
3. Annales Sancti Rudperti Salisburgenses a. 1 — 1286 (Tab.V). Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. Hannoverae: Impensis bibliopolii avlici Hahniani, MDCCCLI [1851]. Tomus IX [in Latin].
4. Anonymi chronicon Bavaricum Ab A.C.1253. ad. A.C.1518. Rerum Boicarum Scriptorum: Nusquam Antehac Editi Quibus Vicinarum Quoque Gentium nec non Germaniae universae Historiae Ex Monumentis Genuinis Historicis Et Diplomaticis Plurimum Illustrantur. Tomus I. Ex Membranis & Chartis vetustis collegit, descripsit ac Monitis praevis indiceque copioissimo instruxit atque edidit Andreas Felix Oefelius Monacensis — Augustae Vindelicorum: Sumptibus Ignatii Adami & Francisci Antonii Veith Bibliopolarum, 1763 [in Latin].
5. *Brokgauz*. (2010). *Istoriya Nimechchy ny`u svityl`nax*. Kyiv: Yunivers [in Ukrainian].
6. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Pragae: Sumptibus Academiae scientiarum Bohemoslovenicae, 1974. Tomi V, fasciculus primus, Inde ab a. MCCLIII usque ad a. MCCLXVI [in Latin].
7. *Druhé pokračování Kosmovy kroniky. Pokračovatelé Kosmovi*. (1974). Praha: Svoboda [in Czech].
8. *Fontes rerum austriacarum. Österreichische Geschichts-quellen*. (1866). Wien: Aus der Kaiserlich königlichen Hof- und Staatsdruckerei [in German].
9. Gesta Treverorum continuata. Edidit G.Waitz. Monumenta Germaniae Historica: inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum, edidit Societas Aperiendis Fontibus Rerum Germanicarum Medii Aevi. (1879). Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXXIX [in Latin].
10. Gloger, B. (2003). *Imperator, Bog i d'javol. Fridrih II Gogenshtaufen v istorii i legende*. Sankt-Peterburg: Evrazija [in Russian].
11. Gregorovius, F. (2008). *Istorija goroda Rima v Srednie veka (ot V do XVI stoletija)*. Moskva: AL"FA-KNIGA [in Russian].
12. Hermanni Altahensis Annales a. 1137–1273. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Edidit Georgius Henricus Pertz. (1861). Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, MDCCCLXI. Tomus XVII [in Latin].
13. Hoensch, J.K. (1989). *Přemysl Otakar II von Böhmen: Der goldene König*. Graz; Wien: Styria [in German].
14. Lamprecht, K. (1895). *Istorija germanskago naroda*. (Vol.2). Moskva: Tipoligrafija V.Rihter [in Russian].

15. *Letopisy České od roku 1196 do roku 1278. Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého.* (1874). (Vol. 2). Praha: Nákladem musea Království Českého [in Czech].
16. Lixtej, I. (2011). *Mizh Shtaufenamy` i Vel`famy`: konsolidaciya Ches`kogo korolivstva ta zmicznennya jogo mizhnarodnogo statusu za pravlinnya Prshemy`sla Otakara I (1197–1230).* Uzhgorod: Poligrafcentr Lira [in Ukrainian].
17. Novotný, V. (1937). *České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271).* Praha : Nákladem Jana Laichtera [in Czech].
18. Pekař, J. (1892). Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn. *Časopis Matice moravské.* Brno: Tiskem Moravské Akc. knihtiskárny. Nákladem Matice moravské [in Czech].
19. Pirenn, A. (2001). *Srednevekove goroda Bel`gii.* Sankt-Peterburg: Evrazija [in Russian].
20. Rapp, F. (2009). *Svjashennaja Rimskaja imperija germanskoj nacii.* Sankt-Peterburg: Evrazija [in Russian].
21. Rutenburg, V.I. (1977). *Italija v XI–XV vv. Istorija srednih vekov.* (Vol. 1). Moskva: Vyssh.shkola [in Russian].
22. Ryzhov, K.V. (2001). *Vse monarhi mira. Zapadnaja Evropa.* Moskva: Veche [in Russian].
23. *Sachsenspiegel Landrecht, herausgegeben von Karl August Eckhardt, Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usq̄ ad annum millesimum et quingentesimum. Fontes iuris germanici antiqui , Nova Series, Tomi I, Pars I, Goettingae (APVD Musterschmidt), MCMLV [1955]* [in Latin].
24. Semjonov, I.S. (2002). *Hristianskie dinastii Evropy. Dinastii, sohranivshie status vladatel'nyh. Genealogicheskij spravocnik.* Moskva: OLMA-PRESS [in Russian].
25. Šusta, J. (1930). *Premysl Otakar II a římská koruna v roce 1255. Od pravěku k dnešku: sborník prací z dějin československých: k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře vydal Historický klub.* Praha: Historický klub [in Czech].
26. Vaniček, V. (2002). *Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III, 1250–1310.* Praha–Litomyšl: Paseka [in Czech].
27. Vis, Je.V. (2005). *Fridrih II Gogenshtaufen.* Moskva: AST: Tranzitkniga [in German].
28. Žemlička, J. (2011). *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků.* Praha: Lidové noviny [in Czech].